

STÍNOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ VE SVĚTĚ – GLOBÁLNÍ POHLEDY A LOKÁLNÍ KONTEXTY

SHADOW EDUCATION IN THE WORLD – GLOBAL PERSPECTIVES AND LOCAL CONTEXTS

Vít Šťastný¹

¹ Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, Praha

Abstrakt

Cílem studie je komparovat základní charakteristiky stínového vzdělávání (různých druhů a forem soukromého doučování) v osmi světových regionech a identifikovat globální, národní a lokální síly, které ovlivňují míru jeho užívání, charakteristiky a implikace. Příspěvek se opírá o studium více než 500 odborných publikací ze všech koutů světa. Stínové vzdělávání ovlivňuje kultura země, globalizace, ekonomická vyspělost, privatizace (ve) vzdělávání i politické regulace.

Klíčová slova: *soukromé doučování; stínové vzdělávání; globalizace; neoinstitucionalismus; lidský kapitál*

Abstract

The aim of the study is to compare the basic characteristics of shadow education (different types and forms of private tutoring) in eight world regions and to identify global, national and local forces that influence its scale, characteristics and implications. The paper is based on the review of more than 500 scholarly publications from all over the world. Shadow education is influenced by a country's culture, globalization, economic development level, privatization (in) education, as well as political regulations.

Keywords: *private tutoring; shadow education; globalization; neo-institutionalism; human capital*

1 ÚVOD

Stínové vzdělávání označuje různé formy placené výuky v naukových předmětech nad rámec povinné výuky ve škole (soukromého doučování). Mezinárodní výzkum tohoto fenoménu přináší doklady o jeho existenci a specifikách v nejrozdílnějších kulturních či národních kontextech.

2 TEORIE

Expanzi stínového vzdělávání lze vysvětlovat na základě různých teorií. Například kulturní esencialisté poukazují na kulturní podmíněnost prevalence stínového vzdělávání a jeho percepce jednotlivými aktéry, ekonomové s oporou o teorii lidského kapitálu je vysvětlují jako investici do vzdělání, podle neoinstitucionalistů je jeho expanze způsobena masifikací formálního vzdělávání (Dang & Rogers, 2008; Baker & Mori, 2010; Entrich, 2020). Zároveň se stínové vzdělávání diverzifikuje a v různých lokálních kontextech vykazuje odlišnosti v míře užívání, charakteristikách, determinantech i implikacích.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Cílem studie je zmapovat základní charakteristiky stínového vzdělávání ve světě a identifikovat globální, národní a lokální faktory, které je formují. Komparativní studie se opírá o rozsáhlé studium mezinárodní odborné literatury (více než 500 odborných článků, monografií). Jednotkou analýzy je osm světových regionů (vymezených dle standardu M49 od UNESCO) s exkurzemi do jednotlivých subregionů či přímo zemí. Analýza vychází z předpokladu, že jednotlivé světové regiony sdílí jisté atributy ovlivňující stínové vzdělávání. Zároveň jsou definované regiony vnitřně heterogenní.

4 VÝSLEDKY

Nejrozšířenější je stínové vzdělávání ve východní Asii, kde vyvěrá z kultury konfucianismu a vysoké konkurence u high-stake zkoušek. Nejméně rozšířené je naopak v Severní Americe (zejména v Kanadě) a Severní Evropě, které jsou charakteristické nízkou mírou nerovností, na rozdíl od Jižní Ameriky, kde je široce rozšířené. Mnohé země Blízkého východu, Afriky a Jižní Asie jsou

charakteristické politickou nestabilitou, ekonomickými problémy nebo slabými institucemi, což vede k velké ochotě učitelů přivydělávat si (často neetickým) soukromým doučováním. V Evropě je tradičně stínové vzdělávání nejrozšířenější v jižních státech a také v bývalých zemích Východního bloku.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Výstupem studie je přehledová tabulka zachycující hlavní charakteristiky kontextu, vzdělávacího systému a stínového vzdělávání v daném regionu. Studie dokumentuje diverzitu různých forem soukromého doučování a ukazuje na jeho pozitivní i negativní implikace. Oproti období před 30 lety hraje stínové vzdělávání mnohem větší roli v životech žáků ve všech regionech světa. Studie identifikuje hlavní faktory, které k tomu vedly. Analýza dále ukázala, že situace je lépe výzkumně zmapována v zemích globálního severu, zatímco z mnoha zemí globálního jihu chybí byť i jen základní diagnostické informace o zkoumaném fenoménu.

PODĚKOVÁNÍ

Za finanční podporu tohoto výzkumu v rámci projektu 22-01308S *Poptávka rodičů po stínovém vzdělávání: kontexty, procesy, determinanty a konsekvence*. Autor děkuje Grantové agentuře České republiky.

6 LITERATURA

- Dang, H. A., & Rogers, F. H. (2008). The growing phenomenon of private tutoring: Does it deepen human capital, widen inequalities, or waste resources? *The World Bank Research Observer*, 23(2), 161–200.
- Mori, I., & Baker, D. (2010). The origin of universal shadow education: What the supplemental education phenomenon tells us about the postmodern institution of education. *Asia Pacific Education Review*, 11, 36–48.
- Entrich, S. R. (2020). Worldwide shadow education and social inequality: Explaining differences in the socioeconomic gap in access to shadow education across 63 societies. *International Journal of Comparative Sociology*, 61(6), 441–475.